

VIRI

1. ICP (ed.), 1986. Manual on methodologies for harmonized sampling, assessment, monitoring and analysis of the effects of air pollution on forests. Programme Coordinating Centres east and west of the international cooperative programme on assessment and monitoring of air pollution effects on forests. 92 str.

2. Flemish soil experts group. Forest Soil Expert Panel (ECE/ICP). 1991. Manual on methodologies and criteria for harmonized sampling, assessment, monitoring and analysis of the effects

of air pollution on forests for the large scale representative survey and assessment and for the intensive study of forest soils on permanent plots (revised and completed version). Brussel. 37 str.

3. Skupščina SFRJ. 1986. Ukaz o razglasitvi zakona o ratifikaciji konvencije o onesnaževanju zraka na velike razdalje preko meja. Uradni list SFRJ, št. 11. Mednarodne pogodbe. Petek, 21. novembra 1986, str. 3-8.

4. Starr, M. R. (ed.). 1990. Draft Report Soil Expert Panel Meeting held in Helsinki, Finland, January 9-10, 1990, 66 str.

GDK: 902.1

Josip Goederer

Tomaz KOČAR*

V letu 1992 mineva 110 let od rojstva slovenskega gozdarja, katerega ime se v naši povojni gozdarski literaturi ni skoraj nikoli pojavilo. Redek avtor, ki ga je omenjal, je bil pokojni gozdarski strokovnjak, praktik ter pisec in ekspert na področju urejanja gozdov, inž. Mirko Šušteršič. Delno je bil morda nepoznavanju gozdarja J. Goedererja kriv povojni čas z vsemi svojimi značilnostmi, predvsem politične narave, deloma pa dejstvo, da je bilo delovanje moža, ki je zorel in se strokovno udejstvoval pred, odnosno med obema vojnama, omejeno na dokaj ozek prostor slovenske dežele. To je bila Dolenjska, pravzaprav borih 2500 ha gozdov, katerih lastnik je bila Turjaška graščina. Ker tudi napisal ali objavil ni dosti pomembnega s področja gozdarske stroke (razen nekaj člankov), je pravzaprav vse zgoraj navedeno, razumljivo. Kljub njegovi »majhnosti« med slovenskimi gozdarji, ki so delovali deloma že pred 1. svetovno vojno, predvsem pa med obema vojnama, sem se odločil, da o gozdarju Josipu Goedererju nekaj napišem. Naj bo to kot dolžnost do moža, katerega delo sem v manjši meri in na manjšem območju določeno obdobje tudi sam nadaljeval kot gozdar

Josip Goederer pred logarnico v Mokrcu z eno od hčera turjaškega logarja Janeza Podlogarja (l. 1921).

* T. K., dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Ljubljana, 61000 Ljubljana, Tržaška 2, Slovenija

(Mokrc in »za hip« tudi Turjak ter Medvedica – gozdni predeli med lško in Grosupljem) ali pa dejstvo, da sem po svoji presoji ugotovil, da ta gozdarski »neznanec« vseeno zasluži, da o njem in njegovem delu nekdo nekaj spregovori. Meni je bilo seveda to lažje storiti, ker sem v obdobju 1988–1990 zbiral in uredil en del zgodovine (20. stoletje) gozdarskega delovanja na Turjaški graščini (rokopis).

Josip Goederer je bil rojen 9. februarja 1882 v Ortneku, kraju med Velikimi Laščami in Ribnico, v družini z gozdarsko tradicijo (Sudetski Nemci iz Češke; tako oče kot brat sta bila gozdarja na veleposestvu Kosler v Ortneku). Goederer se je po končani osnovni šoli vpisal (1898), na Višje gozdarsko učilišče Biela Cerkva na Moravskem (Mahr. Weisskirchen) in študij uspešno končal v letu 1901. Takoj po tem se je zaposlil na veleposestvu Kosler v Ortneku, kjer je ostal še naslednji dve leti. Leta 1904 je za deželno vlado (Baukoncession – vodogradbeništvo) proučeval elemente vodotoka lška (padec, vodna moč, izrisi profilov itn.). Načrt je končal konec julija 1906, sodeloval pri gradnji parne žage na veleposestvu Antona Rudeža v Ribnici ter pri gradnji vodne žage (turbinski pogon) v Podgori. Na Dunaju je opravil 11. decembra 1906 državni izpit za gozdnega upravitelja (Forstwirte), vendar se je že na poletje tega leta (1906) zaposlil na Turjaški graščini, kjer je sodeloval pri iskanju lokacije za gradnjo parne žage omenjenega veleposestva (Sive doline pod Mokrcem, Krvava peč, oziroma končno pri Golem pod Mokrcem, kjer so žago dejansko zgradili). Na tej žagi, ki so jo 1907 dokončali po njegovih načrtih in gradbenem nadzoru, je ostal obratovodja oziroma gozdni oskrbnik – upravitelj v Leonovem. Tako so takrat (1907) imenovali kraj, kjer so zgradili žago s pripadajočimi objekti ter naslednje leto še spodnjo postajo samotežne žičnice. Lokacija žage je dobila ime po takratnem lastniku Turjaške graščine, Leu Auerspergu. Goederer je takoj naslednje leto (1908) napravil tudi načrt za omenjeno žičnico za spravilo lesa iz Mokrcra – od logarnice na novozgrajeno žago. Žičnica je delovala bolj ali manj uspešno od 1908 do 1. svetovne vojne ter vsa vojna leta, pa še nekaj let po

končani 1. sv. vojni (1922–1924?). Goederer je bil zelo praktičen mož in je svoje znanje s pridom uporabljal v praksi. Vodil je popravila, obnove in prenove vodnih žag na veleposestvu Turjak: v lški, Medvedici in Podturjaku. Prav tako je izdeloval načrte za vodne oziroma parne žage in tudi sodeloval pri gradnji le-teh, predvsem na območju Dolenjske. Naredil naj bi tudi načrt za veliko žago v Soteski na Krki (veleposestvo kneza Auersperga iz Kočevja). V Turjaško graščino je napeljal telefon in povezal praktično celotno posest z gradom na Turjaku, oziroma upravo v Namršlju – Želimlje (žaga Podturjak–Namršelj–parna žaga Leonovo pri Golem–logarnica Mokrc–logarnica Predgozd v Mačkovcu in pozneje povezal še parno žago na Robu, katere načrtovalec je bil prav tako Goederer). Po 1. svetovni vojni je elektrificiral grad Turjak – tako da je postavil električni generator – malo centralo pri vodni žagi v Podturjaku, ki jo je prav tako posodobil – vodno kolo – lopatnik je zamenjal (1920–21) s francosovo turbino. Istosmerni tok je razsvetljeval prostore na Turjaškem gradu, olajšal delo pericam pri likanju perila (električni likalnik), tok je poganjal razne kmetijske stroje (mlatilnica, slamoreznica, krožna žaga za rezanje drv itn.). Ob Peršičevi vodni žagi v Želimljem (Škrjanc), ki jo je poganjala vodna turbina, je postavil (1924 oziroma 1926) električni generator za proizvodnjo istosmernega toka. Zaradi nezinteresiranosti prebivalcev Želimljega (niso dali soprispevka) za elektriko, razen Peršiča (za pogon mline) je tok napeljal v Namršelj, kjer so odtlej namesto sveč gorele žarnice, elektrika pa je morda poganjala še kakšen stroj (krožna žaga za razrez drv). Po 1. svetovni vojni je bil Goederer tudi predsednik krajevnega šolskega odbora (Golo) in si je prizadeval za gradnjo šole na Golem, kjer je takrat le-ta delovala v zelo neprimer- nih prostorih – poleg župnišča ali v njem. Napravil je načrt za gradnjo nove šole, ki pa ni bil odobren (finance?, prepri glede lokacije; naselja Golo, Škričje, Klada!). Goederer pa je potem odšel v Namršelj, kjer je po smrti turjaškega upravitelja J. Schaute prevzel njegovo mesto (okt. 1922).

Leta 1925 je Goederer prek inž. A. Šivica (oblastni gozdarski referent v Ljubljani) so-

deloval s profesorjem zagrebške gozdarske fakultete dr. inž. Ugrenovičem, ki je zbiral podatke o orodju, ki so ga uporabljali gozdni delavci pri nas. Z opravljenim državnim izpitom leta 1906 na Dunaju, je imel Goederer dovoljenje za izvajanje cenitev, ki jih je opravljal v letih 1929–1935 (veleposest Reka pri Litiji, last A. Hafnerja iz Ljubljane; posest pri Litiji, last Lebingerja; veleposest dr. Attemsa v Brežicah, v Velenju ter veleposest dr. Borna v Trziču). Sodeloval je z inž. M. Šušteršičem.

Pred zaključkom agrarne reforme (1931), s katero je oblast odvzela veleposestvom v dravski banovini velike površine (predvsem gozdove), je začel Goederer pripravljati gozdnogospodarski načrt za gozdove veleposestva Turjak (pred razlastitvijo okrog 2500 ha, po njej 1500 ha). Glede na bližino in podobne sestoje je po vsej verjetnosti Goederer pri delu uporabil izsledke in metode Leopolda Hufnagla za jelovo-bukove gozdove na Kočevskem, kjer je bila veleposest kneza Auersperga s približno 22.500 ha gozdov (razen Hafnaglovih objavljenih izsledkov iz leta 1939). Ob sodelovanju s taksatorjem inž. M. Šušteršičem iz Ljubljane je Goederer izdelal tabele – deblovnice za jelko in bukev in uporabil načela gospodarjenja v prebiralnih gozdovih že omenjenega upravitelja veleposesti kneza Auersperga na Kočevskem Leopolda Hufnagla in drugih strokovnjakov. Konec novembra 1930 je prijavil na patentnem uradu v Beogradu (Uprava za zaščito industrijske svojine) kot svoj patent sveder za ugotavljanje prirastka na stoječem drevju. Po dolgem času je 1. marca 1936 (z veljavnostjo od 1. 6. 1935) dobil »Patentno ispravo« (tak sveder je sicer poznan že nekako od leta 1865, ko ga je skonstruiral Pressler ter ga prvič objavil (1865) – Nationalen Waldwirth, S. zv. ter v Tharantischess W. et Jagd, 1887).

Ob koncu leta 1931 mu je po njegovi zamisli in načrtih žagarski mojster Josip Ogrinc izdelal v merilu 1 : 10 maketo vodne žage venecijanke. Izdelavo makete je prek Direkcije šum v Ljubljani naročil Topčiderski muzej iz Beograda, kamor so maketo tudi poslali. Beograjčani so naročilo želeli zaradi podobne makete, ki je bila razstavljena na »šumarsko-lovski razstavi« leta 1930 v

Ljubljani, sicer pa last gozdarske šole v Mariboru. Goederer – Ogrinčeva maketa žage je tudi delovala, saj je beneški jarem poganjal majhen elektromotorček.

Vzporedno s svojo zaposlitvijo po končani srednji gozdarski šoli se je Josip Goederer tudi strokovno udeleževal – pri Kranjsko-primorskem gozdarskem društvu, katerega član je bil že vsaj od leta 1908 in nato vsa leta do prekinitve delovanja društva zaradi 1. svetovne vojne. Član jugoslovanskega gozdarskega društva pa je postal takoj, ko so to ustanovili v kraljevini SHS oziroma Jugoslaviji (1921). Leta 1934 je bil celo tajnik ljubljanske podružnice.

Omenil sem že gozdnogospodarski načrt za gozdove veleposestva Turjak (1930–1939), ki ga je sestavil Goederer. V letu 1940 naj bi Goederer začel z revizijo tega načrta, ki pa zaradi začetka 2. svetovne vojne ni bila predložena na Bansko upravo. Vojna je tako zavrla Goedererjevo uspešno strokovno in javno delo. Predele, kjer se je nahajala veleposest Turjak, so zasedli Italijani (Ljubljanska pokrajina). Goedererja je sicer okupacijska oblast postavila za župana v Želimljem, vendar po pripovedovanju nekaterih domačinov ni zagrešil nobene zločina proti narodu ali sodeloval z okupatorjem več, kot naj bi sicer župan sodeloval. Da bi koga ovadil ali izdal, ni nihče nikoli omenjal. Kljub temu so ga ob kapitulaciji Italije in po osvojitvi Turjaškega gradu partizani aretirali (sept. 1943) ter ga skupaj z drugimi odpeljali v Ribnico. Tam je bil »po hitrem postopku« obsojen kot narodni izdajalec (nemška ofenziva) in v Jelendolu ustreljen. Kljub prizadevanju nekaterih domačinov – partizanov, ki so vedeli, kdo je Goederer in kako se je vedel v času italijanske okupacije, ga niso mogli rešiti pred eksekucijo. Njegov grob se menda nahaja na pokopališču v Hrovačah pri Ribnici (brez nagrobnika, poleg mrliške vežice).

V uvodu sem že omenil sodelovanje med Goedererjem in Šušteršičem. Naj navedem nekaj vrstic, ki so, kljub skopo odmerjenemu prostoru v citiranih publikacijah, vseeno zanimive in pomembne, posebno ker jih je napisal tako plodovit gozdarski strokovnjak, kot je bil inž. Mirko Šušteršič.

V drobni knjižici – brošuri, ki pa ima

bogato in zgoščeno vsebino avtorjevih dolgoletnih izsledkov, z naslovom »Okularna cenitev sestojev po debelinskih razredih«, ki jo je napisal Šušteršič jeseni leta 1942, izdana pa je bila leta 1946 v Ljubljani (založil avtor), je prav na koncu vsebine napisano (citiram):

»Ob zaključku sem predvsem dolžen ugotoviti, da gre avtorstvo te metode stanovskemu tovarišu – bivšemu upravitelju turjaških gozdov, JOSIPU GOEDERERJU. Da bi se torej ta praktična zamisel, kolikor je v nji zrna, ne izgubila strokovnemu svetu, sem kot njegov učenec to skušal storiti po njegovi želji. S tem poravnavam svoj dolgoletni dolg obljube. Pripomniti pa moram, da sem prvotno avtorjevo zgradbo na podlagi desetletnih praktičnih izkušenj ter računskih teoretičnih in empiričnih dognanj deloma v temelju, še bolj pa v dokončnem sestavu in obliki preobrazil, popravil, spremenil in izpopolnil tako, da so iz prvotnih lokalnih tablic nastale tablice za splošno uporabo. Mnenja sem, da bi nam ta metoda, če se izkaže v širši praksi uporabna, mogla pravilno uporabljena, ob zmogljivih stroških in delu, v razmeroma kratkem času dati stvaren inventar naših gozdov kot bazo za načrt modernega gozdnega gospodarstva.«

V drugi brošuri »Prebiralni gozd«, ki jo je inž. Šušteršič napisal v decembru 1942, izdana pa je bila v Ljubljani leta 1947 (založil avtor) pa o Goedererju takole piše (str. 23) (citiram):

»J. Goederer je postavil obrazec prebiralnih gozdov glede normalnega števila debel in zaloge lesa za srednjo boniteto rastišč za turjaško okolico (tabela: debelinski razredi v cm za jelko in bukev po 9 cm deb. razredih s številom drevja, odn. m³ po posameznih debelinskih razredih). Izgleda, da je to empirično sestavljen in teoretično do skladnosti izpopolnjen lokalni obrazec enega bonitetnega razreda s tremi stopnjami (tukaj je navedena le srednja) za

kmečke prebiralne gozde. Na to bi kazalo skromno število debel in lesne zaloge. Je pa značilen, zanimiv in edinstven primer študija in analize domačega gozda in zato tem bolj dragocen.«

Tako torej navaja Šušteršič Josipa Goedererja v študiji o prebiralnih gozdovih, skupno z drugimi domačimi in tujimi gozdar-skimi strokovnjaki.

O prebiralnih gozdovih na Mokrcu (največji gozdni predel nekdanje turjaške posesti) danes seveda ne moremo govoriti, vendar to dejstvo nikakor ne zmanjšuje pomena in truda, ki ga je vložil gozdar Goederer v svoje raziskave o teh gozdovih. Če pustimo ob strani prva leta po drugi svetovni vojni (politično administrativno gospodarjenje z gozdovi, planske sečnje, brigade in podobno) ter v novejšem času propadanje gozdov, predvsem sušenje jelke, potem lahko rečemo, da smo oziroma so gozdarji, ki jim je bilo zaupano gospodarjenje s temi gozdovi, dobro gospodarili z njimi. To naj nam vliva samozavest in vero v naše delo ter prepričanje, da bomo za namcem pustili solidno osnovo – gozdove, s katerimi naj bi tudi oni pravilno ravnali.

VIRI

1. Kočar, T.: Turjaška graščina in gozdarstvo v 20. stoletju, Ljubljana, 1990 – rokopis
2. Mitterlungea, Kr. K. Forstrereins; letniki 1908–1913
3. Šivic, A.: Gozdarstvo v Sloveniji, Lj. 1923
4. Šušteršič M.: Okularna cenitev sestojev po debelinskih razredih, Lj. 1946
5. Šušteršič, M.: Prebiralni gozd, Lj. 1947
6. Ustni viri: domačini iz naselij; Ig, Golo, Krvava peč, Turkaj, Želimlje, Vel. Lašče in drugi (zbrano 1988–1990)
7. Ustni viri: Auersperg Herr – Turjak: 3 fascikli in TOI, fasc. 311 1928–1931; 5; Arhiv Slovenije
8. Ustni viri: Ljubljana 2, Turjaška graščina 1790–1939, 2 fascikla; Zgodovinski arhiv Ljubljane
9. * Šumarski list: I. 1992, št. 2; I. 1934